

Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074. Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

25 серпня 2025 №220

Головам об'єднаних територіальних
громад України

Щодо важливості підтримки профільної
позашкільної освіти еколого-біологічного,
природоохоронного та агрономічного
напрямку в Україні

Шановні колеги, голови об'єднаних територіальних громад України!

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України (далі - НЕНЦ) щиро сердечно вітає освітян, учнівську молодь та батьків із новим навчальним роком!

Цей навчальний рік ми знову розпочинаємо у непростих умовах, коли наша країна бореться за свободу й майбутнє. Початок цього навчального року – ще одне свідчення нашої стійкості та віри у життя.

Нехай попри всі випробування цей рік стане для нас роком знань, духовної сили та незламної віри. Нехай у серцях буде світло, у душах – надія, а над Україною якнайшвидше запанує мир.

2025 рік – ювілейний для Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України, що належить до когорти найвідоміших закладів позашкільної освіти в Україні. У 2025 році ми відзначаємо 100-річчя НЕНЦ та профільної еколого-біологічної та агрономічної позашкільної освіти в Україні (інформація про заклад на сайті НЕНЦ: <https://nenc.gov.ua>, інформація про важливість і пріоритетність профільної позашкільної освіти у додатках до листа).

НЕНЦ координує роботу профільних закладів позашкільної освіти (ЕНЦ (СЮОН), а також роботу профільних відділень палаців та будинків творчості дітей та юнацтва, філій, дитячі ботанічні сади, понад 7,6 тис. творчих учнівських об'єднань за 69 профілями, які працюють на базі обласних, районних та міських еколого-натуралістичних центрів (станцій юних натуралістів).

Нині викликає занепокоєння ситуація, що склалася із профільною позашкільною освітою в процесі впровадження адміністративно-територіальної реформи. Останніми роками відбувається трансформація мережі закладів позашкільної освіти шляхом

злиття, об'єднання профільних центрів. **І на жаль, позитивних результатів від такої діяльності для профільної позашкільної освіти не спостерігається.**

Є приклади недотримання місцевими органами влади й управління освітою Закону України «Про позашкільну освіту» щодо збереження і розширення мережі закладів позашкільної освіти державної, комунальної та приватної форм власності; скорочення кількості гуртків і творчих об'єднань, а відтак і дітей, які навчаються у закладах позашкільної освіти; нерівномірність доступу до позашкільної освіти в місті та в сільській місцевості; незадовільне матеріально-технічне забезпечення позашкільної освіти місцевих рівнів (особливо районних і сільських).

Найбільш потерпають в умовах скорочення закладів позашкільної освіти діти малонаселених пунктів, органи місцевої влади не пропонують альтернативних варіантів здобуття позашкільної освіти. Однією з основних причин такої диспропорції в охопленні дітей позашкільною освітою в містах і сільській місцевості є реформа децентралізації, яка передбачає зміну фінансування позашкільної освіти, якою тепер опікуються місцеві бюджети. Це зумовлює нерівномірне фінансування позашкільля в різних регіонах та місцевостях. Тому загострюється питання надання державної субвенції місцевим бюджетам з метою забезпечення реалізації права дітей на позашкільну освіту.

Враховуючи, що частина закладів позашкільної освіти постраждали або зазнали руйнувань під час воєнних дій, та виключне значення позашкільної освіти для патріотичного виховання дітей, Міністерство освіти і науки України, керуючись статтею 14 Закону України «Про позашкільну освіту» і статтями 32 і 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», для збереження мережі закладів позашкільної освіти в регіонах, своїм розпорядженням **№1/4142-22 від 14.04.2022 запровадило мораторій** на їх закриття, реформування, злиття або об'єднання.

На жаль, як свідчить державна статистика, впродовж тільки 2021-2024 рр. мережа обласних еколого-натуралістичних центрів обласного підпорядкування скоротилася на 3 одиниці (Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (заклад діяв до 2021 р.), Закарпатський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (заклад діяв до 2023 р.), КЗ «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради (заклад діяв до 2024 р.).

Це також призвело до зменшення кількості профільних творчих учнівських об'єднання, порушення прав дітей на отримання якісних послуг з позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю, скорочення педагогів, знищення матеріально-технічної бази закладів.

І головне, що ці руйнівні процеси відбуваються в період, коли питання екологічної освіти і просвіти, захисту довкілля, яке зазнало значної шкоди через агресію росії, стають надважливими для України. Ці питання розглядаються на державному рівні.

Природоохоронна освіта є невід'ємною та стратегічно важливою складовою сучасної системи освіти, яка відповідає глобальним тенденціям і суспільним потребам щодо збереження навколишнього середовища. В умовах зростання екологічних викликів – зміни клімату, посилення техногенного навантаження на довкілля, деградації природних ресурсів, зниження біорізноманіття, забруднення повітря, води та ґрунтів – роль природоохоронної освіти значно посилюється. Вона є не лише засобом інформування, а й дієвим інструментом підготовки молодого покоління до

усвідомленого прийняття рішень, спрямованих на охорону природи та забезпечення безпечного майбутнього.

Питання екологічної освіти активно підтримується міжнародними організаціями, зокрема ООН, ЮНЕСКО, Програмою ООН з навколишнього середовища (UNEP). У рамках міжнародних стратегій сталого розвитку особлива увага приділяється формуванню екологічної культури молодого покоління. Країни ЄС активно інтегрують принципи екологічного виховання в освітні програми, починаючи з дитячих садків і завершуючи закладами вищої освіти. **В Україні потреба у розвитку природоохоронної освіти є надзвичайно актуальною.**

Провайдерами природоохоронної освіти і виховання в Україні є профільні заклади позашкільної освіти еколого-біологічного та агрономічного напрямів. Ці заклади надають знання в галузі біології, екології та агрономії тисячам учням та студентам, поглиблюють уявлення про навколишній світ, формують екологічну культуру особистості; є організаторами та виконавцями низки практичних еколого-освітніх тренінгів для педагогів всієї України з проблематики сучасної екологічної освіти.

Для учнівської та студентської молоді НЕНЦ спільно із профільними закладами позашкільної освіти щорічно проводять понад **70 організаційно-масових заходів (очного-заочного типу). Охоплення дітей та учнівської молоді становить понад 140,5 тис. осіб на рік.**

Заходи, зазначені вище, є такими, що пропагують екологічну освіту та просвіту, сприяють національно-патріотичному вихованню дітей та молоді через усвідомлення екологічних проблем та викликів, які стоять перед країною, базуючись на глибинних традиціях природокористування українського народу, формують національну екологічну свідомість.

Інший важливий аспект: **допрофільна та профільна підготовка здобувачів освіти профільних закладів ПО.**

Відповідно до **Положення про позашкільний навчальний заклад**, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 №433 (із змінами) профільні еколого-натуралістичні заклади позашкільної освіти мають потужну матеріально-технічну базу (навчально-дослідні земельні ділянки, учнівські теплиці, навчально-дослідні тваринницькі комплекси, дендропарки, учнівські лісництва тощо), на базі якої проводиться дослідницька та дослідно-експериментальна робота).

Це учнівські навчально-дослідні земельні ділянки (наказ Міністерства юстиції України №337/26782 від 27.03.2015 р. «Про затвердження Положення про учнівські теплиці»), учнівські теплиці (наказ Міністерства юстиції України №1251/27696 від 13.10.2015 р. «Про затвердження Положення про учнівські теплиці»), навчально-дослідні тваринницькі комплекси (наказ Міністерства юстиції України №1252/27697 від 13.10.2015 р. «Про затвердження Положення про учнівські навчально-дослідні тваринницькі комплекси»), куточок живої природи, аквакомплекс, Музей хліба тощо.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку здійснюється відповідно до Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в закладах позашкільної освіти системи Міністерства освіти і науки України, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22.07.2008 №676, та Типової освітньої програми закладу позашкільної освіти (наказ МОН України 05.01.2021 №17, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 березня 2021 р. за №308/35930).

Практико-орієнтована діяльність вихованців гуртків аграрного профілю здійснюється на навчально-дослідних земельних ділянках еколого-натуралістичних центрів. Здобувачі позашкільної освіти опановують знання з основ сільського господарства, знайомляться з напрямками аграрних галузей, з особливостями сільськогосподарських професій: садоведа, виноградаря, овочівника, квітникаря, тваринника тощо. Усі без винятку навчальні програми гуртків сільськогосподарського напрямку містять елементи навчально-дослідної діяльності. Гуртківці займаються дослідницькою роботою, результати якої мають практичне значення для багатьох галузей сільського господарства і мають економічне обґрунтування. Працюючи за завданням викладачів провідних закладів вищої освіти, наукових співробітників інститутів НААН України, здобувачі позашкільної освіти здобувають високі результати на всеукраїнських конкурсах. Така взаємодія учасників освітнього процесу забезпечує перехід потенційних форм системи позашкільної освіти в актуальні. Соціальне партнерство дозволяє підвищити рівень сформованості компетентностей здобувачів позашкільної освіти сільськогосподарського профілю.

На формування навичок у галузі сталого розвитку, «зеленої» економіки та «зелених» технологій, на рівні допрофесійної підготовки, спрямовані всеукраїнські масові заходи для дітей та молоді: Всеукраїнський фестиваль «Україна - сад», Всеукраїнський конкурс-огляд «Дивовижна теплиця», Олімпіада випускного шкільного дослідництва (учнівських дослідницьких проєктів), Всеукраїнський конкурс «Дослідницький марафон» тощо. Ці заходи організуються на базі НДЗД, парниково-тепличного господарства та ін.

В умовах децентралізації особливої актуальності набуло питання **доступності позашкільної освіти для дітей у громаді.**

Вирішити це питання можна через:

- залучення педагогів закладів загальної середньої освіти до роботи в профільних закладах позашкільної освіти (керівниками учнівських об'єднань, методистами, консультантами тощо);
- залучення педагогів-позашкільників до роботи в закладах загальної середньої освіти (як інструкторів, лекторів, керівників гуртків);
- **створення профільних екологічних, природоохоронних та з основ аграрного підприємництва творчих учнівських об'єднань на базі закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти (особливо у сільській місцевості);**
  - організація на базі ЗЗСО філій закладів профільної позашкільної освіти;
  - спільна підготовка та проведення масових просвітницьких заходів;
  - проведення літніх екологічних і краєзнавчих експедицій, організація змін/таборів у канікулярний період;
  - спільні суспільно корисні справи, спрямовані на поліпшення найближчого середовища (будинку, вулиці, району, міста).

У ході співробітництва складається динамічна структура двобічного інформування, узгодження діяльності школи і закладу позашкільної освіти з урахуванням специфіки обох суб'єктів.

Практичний компонент є невід'ємним складником роботи закладів позашкільної еколого-біологічної та агрономічної освіти. Наявність дослідницьких лабораторій, навчально-дослідних земельних ділянок, куточків живої природи, учнівських лісництв створює оптимальні організаційно-педагогічні та дидактичні умови для наукових досліджень, духовного та інтелектуального розвитку творчо

обдарованих і талановитих особистостей. Вони набувають практичного досвіду власної продуктивної діяльності з біології, екології, агрономії, розв'язання творчих завдань, формують вміння проведення самостійних наукових досліджень і потребу у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні. При цьому формування компетентності продуктивної діяльності особистості спрямоване на формування вмінь та навичок застосовувати отримані знання на практиці.

Тобто сьогодні заклади позашкільної освіти еколого-біологічного та агрономічного напрямку виконують функції зі здійснення екологічної та природоохоронної освіти і виховання, а також виявлення, підтримки й розвитку обдарованих учнів у галузі природничих та аграрних наук.

Шановні колеги! Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України, як координатор еколого-натуралістичної освіти в Україні, **просить** підтримати діяльність профільних закладів позашкільної освіти, сприяти збереженню їх матеріально-технічної бази, використовуючи її лише за призначенням, тобто для проведення дослідницької, експериментальної, освітньої та профільної проєктної діяльності.

З повагою і надією на співпрацю

Директор НЕНЦ,
доктор педагогічних наук,
професор, Голова ГО

«Національна спілка освітян України»

Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ